

PROMYŠLENÝ KONTRAPUNKT

Kryštof Špidla

Jedním z oblíbených klíše literární publicistiky bývá čekání na román. Zatímco minulý rok se nesl spíše ve znamení kratších prozaických útvarů, rok 2026 přináší hned několik rozsáhlejších textů splňujících nároky výše zmíněného žánru. Kromě románů Jáchyma Topola či Stanislava Berana k nim patří i *Systémy něhy* Marka Šindelky.

Pro autora jde v tomto případě o nevyzkoušenou formu. V próze dosud byly jeho doménou povídky, delším útvarem je novela *Únava materiálu* (2016). Za ni a za povídkový soubor *Zůstaňte s námi* (2011) obdržel literární Cenu Magnesia Litera. Románovou kompozici, lze-li ji tak nazvat, využil zatím jako scenárista v komiksech *Chyba* (2011) a *Svatá Barbora* (2018), v próze nikoli. Nejde samozřejmě jen o rozsah, ale především o konstrukci vyprávěného světa a v případě Šindelkova románu především o propracovaný racionální systém.

DOKONALE AMBIVALENTNÍ

Dívka Ada Fischerová se rozpomíná na svého otce, který opustil rodinu a svůj dosavadní život, když byla ještě dítě. Nadaný klavírista, skvělý šachista, posedlý touhou vypořádat se se Skrjabinovými sonátami, si na nich zničí levou ruku. Jde skutečně o zdravotní komplikaci, která postihuje některé hudebníky — v podstatě o chronický zánět šlach spojený s nervovými obtížemi. Obdobný osud potkává i samotného skladatele s tím rozdílem, že v jeho případě jde o ruku pravou. Už z tohoto detailu je zjevné, že Marek Šindelka zachází se svými postavami a s dějem svého románu promyšleně. Jednotlivé motivy vstupují do vztahů, jež charakterizuje rozvíjení, doplnění či kontrast. Tak jako se doplňují levá a pravá ruka, jsou vůči sobě ve vztahu systém a něha. Tedy racionalita a emocionalita.

Otci se rozpadá dosavadní řád a postupně odchází. Nejprve citově, později skutečně, a nakonec i ze života. Zůstává po něm jen schoulené tělo v jakémsi bytě v cizím městě. A na Adě je, aby z torza vzpomínek znovu zkonstruovala milujícího otce a sebe, milovanou dceru, nebo naopak aby se vymanila z jeho věčného stínu. Postava otce je totiž v autorově podání dokonale ambivalentní. Je něžný, když hvízdá Adino jméno A-D-A, když ji zasvěcuje do šachové hry, či dokonale chladný, když odchází z jejího absolventského koncertu. Je také silný — zvedl přece za přední nohy koně — i neduživý a slabý. Anebo, a tady Marek Šindelka situaci čtenáři neusnadňuje, je vše jen iluze, jež je výsledkem konstitutivní povahy paměti? Příběh s koněm si například pamatuje jen Ada. Stal se vůbec? Matka, tichá, milující a Adou často iracionálně nenáviděná, si na něj nevzpomíná.

Adino pátrání je jakýmsi duchovním a hledačským dobrodružstvím. Autor se neváhá v jedné kapitole zabývat jediným nepatrným zvukem, jež protagonistka zaslechla v otcově nahrávce Skrjabinových sonát, podivný, téměř neslyšitelný zvuk, syknutí v jedné drobné pauze. Adina posedlost

se projeví hledáním dokonalého hudebního přehrávače, pomocí něhož by přišla záhadě tohoto zvuku na kloub — téměř celá kapitola se věnuje gramofonové přenosce a jehle. A překvapivě jde o epizodu plnou nejen poutavých faktů, ale i nečekaného napětí.

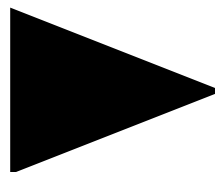
STÁT SE HUDBOU

Základním principem románu je ovšem kompozice, jež vychází z hudební skladby. Tři z pěti částí románu obsahují kapitolu s názvem Fuga. V próze sice nejde jen o druh hudebního díla, ale i o duševní poruchu, takzvanou fugu disociativní či o motiv útěku, což je etymologický význam slova fuga, ale především o kompoziční principy. Jde například o leitmotiv ruky. Objeví se hned na začátku a znovu a znovu se vynořuje v dalších kapitolách. Ruka je pro vyprávěče nejen nejcitlivější končetinou, ale i téměř samostatným tvorem, chrámem i čistě mechanickou záležitostí, strojem i zdrojem něžných dotyků. Dalším podobným motivem je opakující se okamžik, kdy Ada pochopí, že je otec opustil. Charakterizuje jej mřížka sněhu vypadlá v předsíni ze zimní boty.

Román, podobně jako zmíněná skladba, obsahuje řadu vedlejších motivů, jež se ztrácejí a vynořují na různých místech prózy. Často je jim věnována celá kapitola a téměř nikdy zcela nezmizí. Může to být jak motiv šachové hry, tak na mnoha místech vyprávěný, rozkládaný a znovu skládaný příběh mechanických strojů, jež v osmnáctém a devatenáctém století uchvacovaly diváky svou podobností s lidmi či zvířaty. Ačkoli některé z obrazů vypadají jako produkt autorovy imaginace, například příběh velkého podvodu s mechanickým šachistou zvaným Turek, který porážel živé hráče a údajně i samotného Napoleona Bonaparta, zjišťujeme, že jde o historické události spojené s „vynálezem“ Wolfganga von Kempelena. Dnes víme, že ve skutečnosti se v onom „šachistovi“ skrýval člověk. Když Marek Šindelka do této epizody přidá nedůvěřivého Edgara Allana Poea nebo jednoho z provozovatelů tohoto

Marek Šindelka
Systémy něhy
Host, Brno 2026
311 stran

Diskusi o knize *Systémy něhy* si poslechněte v podcastu *Kverulanti* dostupném na Spotify a dalších platformách. Moderuje Ondřej Nezbeda.

„umělého člověka“, Johanna Nepomuka Mälzela, který je shodou okolností vynálezcem metronomu, může se zdát, že alespoň zde jde o autorskou licenci... Překvapí nás pak, že Ada se jmenuje podle matematicky Ady Lovelace, jedné z prvních autorek programu pro mechanický počítač?

Takové skládání motivů a kombinace encyklopedických faktů s fabulací mohou působit jako hra na efekt, jako vypočítavost či vypočítanost. V případě *Systému něhy* jde ovšem jednoznačně o přednost textu. Šindelkova próza totiž onu vypočítanost tematizuje. Hlavní napětí textu spočívá právě v kontrapunktické konfrontaci řádu, dokonalosti, perfekcionismu s překvapivostí života a jeho forem. Ada se stává klavíristkou, jež nemá ve svém okolí konkurenci. Její hra je technicky dokonalá, strojově přesná, ale skladby zahráné s takovým typem preciznosti najednou působí chladně a cize. Jako by je nehrála lidská ruka:

Jakmile se těch skladeb bříšky svých prstů dotkla, odkrývaly se, jako se odkrývají zvířata na jatkách, jedno za druhým se zbavují krve v bezchybném provozu: stroj je zabije, vyčistí, rozčtvrtí, zabalí do antiseptických fólií opařených grafikou s veselým tvorem kdesi na horské pastvině — a zákazníci jsou spokojeni. Přesně do takových fólií Ada ty skladby balila, na povrchu to stále byl Schumann nebo Dvořák, ale pod povrchem se dělo něco strašného.

„Už žádný metronom!“ říká v románu postava Ludwiga van Beethovena.

Jistá strojová přesnost jako by se propsala do rytmu Šindelkova románu. Opakování motivů, obrazů, věčné návraty, sedání ke klavíru, otcovy pravidelné návštěvy a šachové partie u doktora a fugy — to vše spoluvytváří rytmický charakter textu.

K silným momentům knihy patří také příběhová linie otcových těžko pochopitelných skladeb, na kterých si Ada takřikajíc vyhládne zuby. Na konci je záhada po způsobu romanet racionálně vysvětlena a perspektiva se znovu převrací, přeuspořádá. Činy chladnouceho a zešilejšího otce náhle zapadají do nového řádu. Hledání se završuje. Působivým obrazem je scéna, kdy otec Adu umístí dovnitř varhan, na které začne hrát. Hrůza ze situace se v okamžiku proměňuje v extázi a Ada se sama stává hudbou.

ROZMÁCHLÝ AKORD

Výjimečně narazí obraznost na hranici efektnosti, která už není kompoziční nutností. Je jí třeba motiv granátového jablka v ruce Adina asexuálního přítele, jež třímá během jediných okamžiků uspokojení, či obraz korejských turistů s tričky Franze Kafky, viděných okny kavárny Slavia. Jde o aluze snad až příliš okaté a zbytečně popkulturní.

Text prozrazuje radost ze zkoumání a užívání jazyka a z téměř básnického objeňování souvislostí. Například borovici

na zahradě Adina otčíma se říká sosna. Vypravěč prostřednictvím hlavní hrdinky provede půvabnou falešnou etymologizaci — sosna od slova „sosat, sát“. A hle, borovice je náhle středem vyprahlého kusu země. Ne proto, že by bylo sucho samo o sobě, ale proto, že sosna je „požíračkou“ vláhy, tedy jeho příčinou.

Autor si také dává záležet a tady se vysloveně odpoutává od svého typického stylu strohých a úderných vět, který známe z jeho předchozích próz, na přílehlavých a neobvyklých přirovnáních a metaforách. Je v nich suverénní a nápaditý, nicméně v ojedinělých případech působí potřeba zpřesnit každý jev či situaci až obsedantně: „A bílé klávesy pod prsty pianistů bývaly obaleny slonovinovými plátky, mrtvou sklovinou největších suchozemských savců.“ Slonovina v sobě již zkrátka obsahuje „největšího suchozemského savce“, stejně tak jako klávesy ony „prsty pianistů“. Jindy je ovšem text hutný a prostor pro škrtání či vynechávání nezbývá.

Marek Šindelka napsal text, který je intimní i rozmáchlý. Vyniká propracovaností, změnami tempa, rytmiizací a především důmyslným propojováním jednotlivých a zdánlivě vzdálených dějových linií, jež se v poslední kapitole uzavírají ve společném a nečekaném akordu. Jedno je po přečtení *Systému něhy* nepochybné: Dvacátá léta jednadvacátého století se již románu dočkala.

Autor je literární kritik.

Marek Šindelka napsal text, který je intimní i rozmáchlý. Vyniká propracovaností, změnami tempa, rytmiizací a především důmyslným propojováním jednotlivých a zdánlivě vzdálených dějových linií, jež se v poslední kapitole uzavírají ve společném a nečekaném akordu.